

PREZENȚE BIBLIOFILE RÂMNICENE DIN SECOLELE XVIII-XIX ÎN BASARABIA

Igor Cereteu

Tipăriturile râmnicene, alături de altele, ieșite de sub teascurile tiparnițelor din București, Chișinău, Iași, Mănăstirea Neamț, Blaj, Sibiu etc. și-au avut menirea firească de menținere și perpetuare a spiritului de credință creștină ortodoxă în provincia înstrăinată abuziv de Rusia țaristă la 1812. Bibliotecile bisericilor păstrează până în prezent literatură bisericească în limba română, iar cele slavone se întâlnesc într-un număr cu mult mai redus, tocmai din considerentul că ele nu erau folosite la oficierea serviciilor divine de către slujitorii bisericii, din cauza necunoașterii acestei limbi de enoriași și chiar de către preoți.

Interesul cercetătorilor pentru tipăriturile din Basarabia s-a manifestat mai accentuat, încă în perioada interbelică, când P. Constantinescu-Iași publică un material¹, în care întâlnim destulă informație, atât despre istoricul unor biserici din Basarabia, cât și despre tipăriturile românești din bibliotecile acestora. Marele cărturar al Basarabiei, Paul Mihail, a publicat rezultatele investigațiilor sale referitoare la această tematică, continuate ulterior, destul de pertinent, în România, unde s-a stabilit după ocuparea acestei provincii de către Uniunea Sovietică. În cercetările sale, Paul Mihail a inclus nu doar tipăriturile ieșite de sub teascurile din Chișinău, dar și pe cele din alte centre românești și străine care au circulat la est de Prut timp de secole². În rândul acestora, am atestat numeroase cărți bisericești ieșite de sub teascurile tipografiei Episcopiei din Râmnic. Unele dintre aceste titluri nu sunt întâlnite în demersul nostru, fiind dispărute deja, din motive bine cunoscute.

Informația din rândurile de mai jos are un caracter inedit și a fost recoltată din mai multe colecții din Chișinău: Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Muzeul de Arheologie și Istorie a Moldovei, Muzeul Național de Artă al Moldovei, Muzeul Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu”, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală al Republicii Moldova și Biblioteca Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, Secția carte rară și veche. Am urmărit două obiective majore, și anume: în primul rând, de a stabili starea

¹ P. Constantinescu-Iași, *Circulația vechilor cărți bisericești românești în Basarabia, sub ruși*, Chișinău, 1929. Vezi și recenzia la această lucrare semnată de Paul Mihail, din *Revista Critică*, Iași, nr. 2 (1930), p. 134-136, și în *Luminătorul*, Chișinău, nr. 14-15 (1930), p. 100-102.

² Un studiu reprezentativ, în care au fost incluse mai multe lucrări referitoare la viața spirituală și tipăriturile din Basarabia, semnat de Paul Mihail, este *Mărturii de spiritualitate românească din Basarabia*, Chișinău, 1993.

de conservare a cărților și în rândul al doilea de a identifica segmentele geografice, pe care aceste tipărituri s-au deplasat pe teritoriul Basarabiei. Aspectul al doilea a fost posibil de realizat în baza însemnărilor manuscrise ale posesorilor sau cititorilor cărților, care de multe ori ne-au lăsat moștenire informații de caracter valoros.

Începuturile activității tipografiei de la Episcopia Râmnicului pot fi stabilite concomitent cu numirea lui Antim Ivireanul în scaunul acestei episcopii, la 16 martie 1705³. La Râmnic înaltul ierarh a adus utilajul tipografic de la Snagov, unde activase până la această data. Una dintre cele mai valoroase tipărituri semnate de Antim Ivireanul la Râmnic, și care a circulat și în Basarabia, este *Antologhionul* de la 1705. Deși se află într-un singur exemplar în fondurile Muzeului Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu”, credem că această carte poate fi întâlnită și astăzi în bibliotecile bisericilor basarabene și este folosită de către preoți în oficierea slujbelor religioase. Nu mai puțin important este *Octoiul* de la 1706, tipărit prin sprijinul financiar al noului spătar Mihai Cantacuzino⁴.

Această tipografie va funcționa de-a lungul întregului secol al XVIII-lea și va avea sprijinul ferm al episcopilor de Râmnic: Damaschin (1708-1725), Ștefan (1726-1727), Inochentie (1728-1735), Climent (1735-1748), Grigorie (1748-1764), Partenie (1764-1771), Chesarie (1773-1780), Filaret (1780-1792), în timpul și prin contribuția cărora s-au tipărit numeroase cărți bisericești, utile serviciilor divine.

În Basarabia au circulat și tipăriturile ieșite de sub teascurile tiparniței lui Calinic cel Sfânt de la Râmnic (1850-1868), care din banii săi a cumpărat o tipografie, sprijinind astfel activitatea editorială pentru creștinii ortodocși din întregul spațiu locuit de români⁵. La momentul actual al cercetărilor, am atestat în colecțiile din Chișinău: *Tipicul bisericesc* (1861), *Liturghia* (1862), *Mineiul* pe luna ianuarie (1862) și *Evanghelia* (1865).

³ Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. II, București, 1930, p. 10; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Chișinău, 1993, p. 220.

⁴ Dorin Teodorescu, *Cartea veche românească de Râmnic. 1701-1830*, Slatina, 2005, p. 25.

⁵ Păcurariu, *Istoria*, p. 355-356.

CATALOG

Antologhion, ediția din 1705⁶, tipografia Episcopiei, un exemplar⁷. Scoalțele sunt din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie, deteriorată. Cotorul din piele, bine conservat. Foaia de titlu fragmentată. Foile sunt cu pete de ceară, altele deteriorate la colțuri. Urme de cheutori. Însemnările sunt destul de fragmentate⁸ și putem reconstitui doar numele unor posesori. De asemenea, se cunoaște că acest *Antologhion* a fost cumpărat de către preotul Nicolai, probabil în secolul al XVIII-lea, cu precizarea „ot Ruși, care iaste piste Dunăre”.

Octoih, ediția din 1706⁹, tipografia Episcopiei, în două exemplare¹⁰. Primul exemplar este legat cu *Antologhionul*, ediția din 1705. Din însemnări¹¹ constatăm ca această carte a fost cumpărată în anul 1734 de către Hagi Todor pentru necesitățile liturgice ale schitului Misrăvu, fără a fi oferite alte precizări privind localizarea acestei instituții monahale. Din altă însemnare, de la f. 2 nenumotată (de la începutul cărții), constatăm că *Octoihul* a aparținut unui logofăt pe nume Iordache și era „nepot lui sin Marii ot Vlașca”.

Exemplarul al doilea, fără însemnări manuscrise, este cu scolțe din lemn, îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Pe marginile primei coperte chenar geometric triplu, aplicat prin presare. Pe centru semnul crucii (cu chipul lui Iisus Hristos răstignit), aplicat prin presare. Cotorul din piele, deteriorat. Coperta a doua – chenare florale și geometrice imprimate.

⁶ BRV I, nr. 147, p. 462; BRV IV, p. 219.

⁷ Exemplarul se află în colecția Muzeului Literaturii Române «Mihail Kogălniceanu», cu nr. inv. 2752 F.B. (în continuare se va cita: MLR)

⁸ Însemnări: F. 1-6: „<Acest Antologhion> iaste cumpărat de pop(a) ... ot Ruși, care iaste piste Dunăre, prăotias(a) ... prizvister ... otăț Nicol(ai) i mati guspojdina. <Și să nu o fure> nimenea. Dumnezău să-i pomeneasc(ă) întru împărăția ceriului. Și am scris eu pop(a) ... robul lui Dumnezău. Mâna me va putrezi, iară slova <în veci va trăi>”. F. 96: „Să s(ă) știi că această sfântă dumnezeiască carte, că este obcinică, să fii pomană la sfânta și dumnezeiasca Troiță și este cumpărată. Și am scris eu <Iordache> logofăt”. F. 96v: I. „Cinsti și preiubit frati cutari cel”. II. „Scrs-am eu popa Iordache ot sfântul schit”. III. „Și am scris eu <Iordache> logofăt”. IV. „Cinstite și preiubite frate Dumitrache, să fii dumneata sănătos. Pricina scrisorii nu este dă alta, numai făr(ă) că m-aș ruga dumitali să faci bir, să (i)mprumitezi dumneata și să-mi pui zi păr la o zi, cari vei vri dumniata”. V. „Cinsti și preiubit frate logofete Iordachi”. VI. „Cinsti și preiubit frate Iordachi, să fii dumneata sănătos”. VII. „Scrs-am eu popa frat(e) Iordache”. VIII. „Scrim eu Ivan până la noi”. IX. „Să s(ă) știe, această carte că este a lui Gheorghi Todor vor(nic)”.

⁹ BRV I, nr. 151, p. 467; BRV IV, p. 220.

¹⁰ Exemplarele se află în colecția MLR, cu nr. inv. 2752 F.B., și respectiv 4027 F.B.

¹¹ Însemnări: F. 2 nenum. : „Scrs-am eu, nepot lui sin Marii ot Vlașca, p(r)ecum să s(ă) știe că vinindu eu la moș popa Iordache de am slujitu la un sărândari cu dânsul mi s-a tâmplat și mie a scrie aicea. Cine va citi de isprav(ă) el va fi. Iordache logofăt”. F. 25v: „Acestu sfântu Octoih este cumpărat de robul lui Dumnezeu Hagi Todor pentru treaba sfintii biserici de la schitu de la Misrăvu. Leat 7242 <=1734> de când este cumpărat. Andronache sin Hagi Todor”.

Apostol, ediția din 1747¹², tipografia Episcopiei, un exemplar¹³. Copertele sunt din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Cotorul și partea de sus a primei coperte sunt adăugate cu pânză de culoare cafenie lucioasă. Urme de cheutori. Cartea a fost restaurată. Pe coperta a doua imprimări liniare pe verticală. Din însemnări constatăm că *Apostolul* a fost cumpărat de către preotul Toader „cari au trăit în Isacova”, în prezent raionul Orhei, din partea centrală a Basarabiei¹⁴.

Triodion, ediția din 1761¹⁵, tipografia Episcopiei, în patru exemplare¹⁶. Primul exemplar, cu lipsuri de foi (181-183, 185, 419) și greșeli în numerotarea tipografică a foilor (f. 185 urmează după f. 188), are scoarțele din lemn cu grosimea de 0,8 cm, îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Pe marginile copertelor chenare liniare aplicate prin presare. Cotorul este din piele cu elemente florale imprimate. Conform însemnărilor, cartea a aparținut bisericii satului Mircești, probabil din raionul Ungheni.

Exemplarul al doilea este incomplet: lipsesc copertele, cotorul și foile de la 287 până la sfârșitul cărții. Din fragmentele de însemnări putem afla că acest *Triodion* s-a aflat în localitatea Dângeni, actualul raion Ocnița¹⁷.

Al treilea exemplar are scoarțele din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Pielea de pe coperte este deteriorată, ruptă. Pe prima copertă sunt aplicate prin presare semnul crucii și ornamente vegetale. Urme de cheutori. Unele foi sunt de nuanță roză, murdare, cu pete de ceară. Din însemnări constatăm că această carte s-a aflat, de la începutul secolului al XIX-lea și probabil până la mijlocul secolului al XX-lea, în satele Plop și Climăuți, din actualul raion Dondușeni, cumpărată mai întâi de „preotul Ion sîn preotului Neculai ot Plop”, pentru biserica din această localitate, iar mai târziu vândută preotului Iacov din Plop, pentru biserica cu hramul Adormirii Maicii Domnului din satul Climăuți, din aceeași unitate teritorial-administrativă¹⁸.

¹² BRV/II, nr. 251, p. 94.

¹³ Exemplarul se află în colecția Bibliotecii Naționale a Republicii Moldova, nr. inv. 56051 (în continuare se va cita: BNRM).

¹⁴ Însemnări: F. 1-9: „Să s(ă) știi că acest *Apostol* este a priotului Toader cari au trăit în Isacova, cu(m)părat de densul. A dat 5 lei și di l-ar fura ciniva sau l-ar zălogi și l-ar tăgădui să fii afurisit și blăstămat de Domnul Hristos și Maica Precista și de sfinții părinți și de toți arhirei și de prioți. Și velet 7288, dar di la Hristos 1780”.

¹⁵ BRV/II, nr. 326, p. 156.

¹⁶ Exemplarele se află în colecțiile BNRM (nr. inv. 56023), Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei (nr. inv. 23497-1; în continuare se va cita: MNAIM) și Muzeul Național de Artă al Moldovei (nr. inv. 4001 și 3992; în continuare se va cita: MNAM).

¹⁷ Însemnări de pe exemplarul doi: F. 6-9: „Să s(ă) știi di când au răposat robul lui Dumnezeu ierei Vasile ot Dângeni”.

¹⁸ Însemnări: Forțașul 1: „Velet, anul 1839 luna lui mart în 6 zile s-au dusu Ghiorgghi la Soroca cu lemnul protopopului di Soroca”. F. 1 (nenum): „Această carte, anume Treod, l-am cumpărat eu preutul Ion, sîn preutul Neculai ot Plop cu banii mii, cu 25 lei di la sora me Anușca. I(e)rei Ion ”. F. 2v-43: „Această sfântă carti, anumi Triod esti cumpărată cu triizăci di lei din mâna părintelui potropopului <sic!> Iacov din Plop, cumpărată cu banii satului și dată sfintei bis(ă)rici din Clemăuți ci să prăzănuești Adormire(a) <Maicii Domnului>, și să nu aibă nimi a

Ultimul exemplar nu are coperte și cotor, foile sunt murdare, cu pete de ceară, desprinse unele de altele. La f. 230v are o însemnare actuală cu numele ultimului posesor: „Larisa Lupașco”.

Antologhion, ediția din 1766¹⁹, tipografia Episcopiei, în patru exemplare²⁰. Primul exemplar este incomplet. Lipsesc primele foi nenumotate, foile 2-4, sfârșitul cărții și prima copertă. Ultima este f. 257. A doua parte a cărții (f. 260-545) este copertată separat și are nr. inv. IV-37643. Coperta a doua este din piele artificială de culoare neagră, cu imprimări liniare pe margini.

Exemplarul al doilea a circulat în partea centrală a Basarabiei și s-a aflat până la începutul secolului al XIX-lea în biserica din localitatea Meșeni, din actualul raion Rezina²¹, fiind cumpărat de Dănilă Lașca și sora lui Roxanda pentru necesitățile liturgice ale acestei biserici. Ulterior, adică înainte de 14 iulie 1814, cartea a fost transferată împreună cu biserica veche în satul Scorțeni, de prin părțile Teleneștilor. Exemplarul este incomplet. Lipsesc: foaia de titlu, 2 f. nenumotate de la începutul cărții și ultimele 2 f. de la sfârșit. Cartea este fără coperte și cotor.

Exemplarul al treilea nu are însemnări, care ar putea oferi vreo informație despre circulația cărții. Sunt cunoscute doar numele a doi posesori, sau persoane care s-au folosit de ea: „Ierei Teodor, Gavril sin ego”. O altă notă ne informează despre un cutremur de pământ, care s-a produs la 7 iunie 1780²². Exemplarul este incomplet. Lipsesc: foaia de titlu, 2 f. nenumotate de la începutul cărții și f. 1-153 numerotate.

zici că esti a lui, iar cini ar zici că esti a lui sau ar fura-o, <să fie> blestămat di sfinții trii suti 18 sfinți părinți. Eu dascal Miron am scris cu zisa părintelui potropopulu(i) <sic!> Iacov la velet 1800, iunii 15”. Pe o foaie albă de la sfârșitul cărții v: „Acest Triod esti anumi a sfinții bisăricii Adormirii Maicii Domnului din satul Climăuți, uezdul Soroci(i). Au iscălit eu Gheorghii”.

¹⁹ BRV/II, nr. 345, p. 170; BRV/IV, p. 251.

²⁰ Exemplarele pot fi consultate la BNRM (nr. inv. IV-37641, IV-37019) și MNAM (nr. inv. 3978, 3984).

²¹ Însemnări de pe exemplarul doi: F. 2-19: „<Această> sfântă carte, anume Menei, o au cumpărat robii lui Dumnezeu, anume Dănilă Lașca împreună cu sora lui Roxanda, pentru spăsăniia lor, sufletelor sale și a toți fii(i) lor. Și s-au dat la sfânta bisearică din Moșeani, și prețul ei lei 29. La anul 1773, în zilele preotului Enachi”. F. 19v-24: „Să să știe și cini câți bani au dat: Dănilă 11 lei, Roxanda 11 lei și preutul Enachie 7. Și ... vreme fiind Rusanda pi satul Mășăni fiind bolnavă au dăruit partea sa cii 11 lei preotului Enache pentru sufletul ei”. F. 558v: I. „Acest sfânt Minei s-au cumpărat de răpăusații robii lui Dumnezeu Dănilă Lașcu și cu soru-sa Roxanda, și dându-l bisericii din satul Meșenii ținut Orheiului la biserica vechi, și dându-se și la cei noo ce s-au făcut tot la Meșeni și pe urmă mutându-se biserica ce veche din Meșeni și s-au făcut în satul Scorțanii tot a lor moșii. Și luându-se Măniul de la Meșeni, l-au luat la Scorțeni, și dând jalobă preot Irofte la sfânta Mitropolie pentru acestu Minăia din Scorțani. Și s-au dat o(pt)strezăci lei tocme în mâna preuților, anume Enache preot și Irofte preot pe aceaste. Am și iscălit. Cu voe lor s-au făcut această învoială. 1814, iul(ie) 14. Andrei protopop Orheiului”. II. „9 lei sânt a lui Ion sin Cruceanu din Scorțani, dar 9 lei sânt a lui Onofrei sânt Dănilă Lașcu”.

²² Însemnări de pe exemplarul trei: F. 330v-331: „Ierei Teodor, Gavril sin ego”. F. 500: „Să să știe de când s-au cutremurat pământul în luna lui iunie 7 zile, cistu 7287 <1780>, duminică a triia s(ă)ptămână în Postu Sinpetriului pe la Cina ce(a) de taină”.

Exemplarul patru a aparținut bisericii din satul Petrușeni (Râșcani), din nordul Basarabiei, și a fost vândut mai întâi de către Vasile legătorul de cărți „drept 20 lei preutesie(i) Tudosii nemesnicii ot Pătrușani”, iar la 20 ianuarie 1849, locuitorii acestui sat l-au cumpărat de la pălămarul Gheorghe Șălariu pentru biserica lor²³. Exemplarul este incomplet. Lipsesc: foaia de titlu, 1 f. nenumărată de la începutul cărții și f. 557-572. Scoarțele sunt din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Urme de chenar pe marginile copertelor. Pe centrul primei coperte este aplicată prin presare crucea, având și urme de aurire.

Penticostarion, ediția din 1767²⁴, tipografia Episcopiei, în patru exemplare²⁵. Coperta primului exemplar este străină, din carton, acoperit cu pânză de culoare cafenie. Pe centrul copertei este imprimat prin presare cu urme de aurire: „Главная книга П. и А. Синадино. 1909 г.”. Cartea este desprinsă de coperte. Dintr-o însemnare sumară constatăm că această carte s-a aflat, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în satul Stoicani din părțile Sorocii²⁶.

Exemplarul al doilea este incomplet. Cartea începe cu f. 2 numerotată. Ultima este f. 202. Copertele sunt din carton acoperite cu hârtie de culoare neagră. Cotorul este din piele de culoare cafenie. Din consemnările posesorilor putem stabili că această carte a fost cumpărată la 5 martie 1775 de către preotul Antohi, împreună cu preoteasa Măriuța din localitatea Boghești, fără a fi indicată unitatea teritorial-administrativă sub jurisdicția căreia s-a aflat în această perioadă²⁷.

Al treilea exemplar este fără coperte și cotor. Foile sunt murdare, rupte la colțuri. Lipsește foaia de titlu, primele patru foi și foaia 128. Ultima foaie este desprinsă de carte.

Ultimul exemplar este incomplet: lipsesc ultimele 10 foi. Scoarțele sunt din lemn îmbrăcat în piele de culoare neagră, ruptă, cu găuri de cari de lemn. Urme de

²³ Însemnări de pe exemplarul patru: F. 1 (nenum.) -18: „Această carte, anume Mineiu, l-am vândut eu Vasile legătoriu(l) de cărți ot Co... drept 20 lei preutesie(i) Tudosii nemesnicii ot Pătrușani”. F. 1-23: „Această carte ci să numești Minei l-am cumpărat noi lăcuiitorii satului Pătrușanii de la ponomariu Gheorghe Șălariu tot din satul Pătrușanii cu tocmeală șasăsprăzăci garboave la anul 1849, ghenarie în 20 zile”. Pe o foaie curată de la sfârșitul cărții: „Cântărețul Porfirii Ion Blănuțe. 1929, august în 6 zile”.

²⁴ BRV II, nr. inv. 351, p. 173.

²⁵ Exemplarele se află în fondurile BNRM (nr. inv. 44065, 25268, IV-37328) și MNAM cu nr. inv. 4030.

²⁶ Însemnări: Pe o foaie curată de la sfârșitul cărții: „Ce lucruri ne folositoare sântu întru această lumi! Începutul, întâi o masă plină de bucate înaintea unor oameni sătui, o faț(ă) frumoasă înaintea unor orbi, o luminare aprensă în vreme de amezi și un cuvânt folositori cătră cel ce nu înțalege. S-au scris în satul Stoicani la anul 1820, april 7 zile”.

²⁷ Însemnările exemplarului doi: F. 3-20: „Această sfântă carte, anume Penticostar l-am cumpărat eu preotul Antohi și cu soțul meu Măriuța de Boghești, și nime la această carte nu este amestecat și să fie la bisărica Bogheștilor. Iară după mutare(a) noastră din lume(a) aceasta să fie a feciorilor noștri, cari vor fi oarice parti va fi și a nepoților noștri. U(m)bla veletul 7282 <1775>, martie 5 zile. Iară de a lua-o ciniva sau a fura-o ciniva și a tăgădui-o și n-a da-o, să fie afurisitu. Și anatema să fie blestematu și legatu de cele trii sute 18 părinți șe toată materie ce(a) neputrizitoare să putrede(a)scă, iară trupul acelue să nu putridească”.

cheutori. Începutul și sfârșitul cărții sunt desprinse de coperte și cotor. Un posesor anonim, probabil un preot, scrie la f. 19-24 ca „să să știi că această sfântă carte este a sfintei bisărici”.

Minei pe luna octombrie, ediția din 1776²⁸, tipografia Episcopiei, un exemplar²⁹ incomplet. Lipsesc ultimele trei foi. Coperta străină. Cotorul este din pânză de culoare albastră. Din o însemnare foarte succintă pe o foaie curată la începutul cărții constatăm că a aparținut satului Vadul Leca (Telenești).

Octoih, ediția din 1776³⁰, tipografia Episcopiei, în două exemplare³¹. Primul exemplar are scoarțele din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie, ruptă în partea de jos. Pe marginile primei coperte chenar triplu imprimat prin presare: între două chenare geometrice un chenar floral. Pe centrul primei coperte este imprimată scena *Răstignirii lui Iisus Hristos*. Pe coperta a doua linii florale pe verticală. Cotorul este din piele, deteriorat, rupt în partea de sus. Copertele și cotorul sunt desprinse de carte. Lipsesc foile 25-28, 68-72, 97-100, 121-144, 221-244 și sfârșitul cărții. Foaia 256 este curată. Urme de cheutori. Un posesor anonim a scris pe f. 2 nenumerotată că această carte „este a sfintei biserici Cehorul”, fără a oferi alte precizări.

Al doilea exemplar este incomplet. Cartea începe cu f. 10 numerotată, iar ultima este f. 375. (f. 256 este curată și se află la începutul cărții cu însemnări). Coperta este străină. Posesorii cărții au scris unele însemnări, care din păcate nu pot fi citite în întregime, din care aflăm că *Octoihul* a aparținut în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea lui Nicolai dascăl și lui Maței dascăl, iar mai târziu, perioada nu este indicată, lui Neculai Grosu³². Prin deducție putem stabili că a aparținut unei biserici de mir.

Triodion, ediția din 1777³³, tipografia Episcopiei, în patru exemplare³⁴. Primul exemplar are prima copertă din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie, desprinsă de carte. Lipsește cotorul, a doua copertă și sfârșitul cărții. Urme de cheutori metalice. A

²⁸ BRV II, nr. 395, p. 255.

²⁹ Exemplarul poate fi consultat la BNRM, cu nr. inv. 55997.

³⁰ BRV II, nr. 396, p. 217.

³¹ Exemplarele se află în fondurile MLR (nr. inv. 4915 F.S.) și BNRM (nr. inv. 74380).

³² Însemnări: Pe o foaie curată la începutul cărții: I. „Pominește Doamne și câte în viață au greșit”. II. „Acest sfânt Ohtoih este a lui Neculai <d as>calul ce l-au cumpărat pe bani drepti a lui, ca să-i fii de învățat pi ... și cine ar îndrăzni a-l fura să fii blăstămat de toți sfinții și de Maica Precurata Fecioară și lepădat de legia creștinească. Și a iscălit Neculai dascalul. 1785, deche(m)v(rie) 28 ”. F. 1v: „Această sfântă carte este a lui Maței dascal, și cini să va ispiti să iu furi să fii ca un lepădat de la Dumnezeu ... putere, blăstăm ... omul învățat. Acest sfânt este și a lui Niculai dascalu și cine să va ispiti să fie afurisit și neertat de Dumnezeu și am <scris>. Iasti și al meu cu u(n) frati ma(i) micu”. F. 10-14: „Popii lui ... de sufletul răpăsoașilor și pentru sănătate(a) viilor și n-am ... cu dânsa”. F. 151v: „Acest Ohtoih este a lui <Ne>culai Grosu”.

³³ BRV II, nr. 410, p. 222.

³⁴ Exemplarele pot fi consultate la MLR (nr. inv. 6832 F. B., 774 F. B.), BNRM (nr. inv. 57801) și Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală (nr. inv. 8945/351; în continuare se va cita: MNEIN).

aparținut, potrivit însemnărilor, satului Costești, fără a fi indicată unitatea teritorial-administrativă sub jurisdicția căreia s-a aflat pe la 1780³⁵.

Scoarțele exemplarului doi sunt din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Chenar floral aplicat prin presare, încadrat în altul geometric. Cotorul este din piele, rupt. S-au păstrat cheutorile din piele și metal. Cartea a circulat în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea în Bucovina, de unde a ajuns la una din bisericile din Basarabia³⁶.

Exemplarul trei este incomplet: cartea începe cu f. 1 numerotată și nu are coperte. Cotorul este din pânză de culoare gri. Lipsesc foile 9, 10. Din însemnări³⁷ constatăm că *Triodionul* a fost cumpărat „în zilele preînălțatului domn Ion Costantin Mavrucordat” de către preotul Chirică de la dascălul Lazăr, fără a fi precizată localitatea sau biserica unde s-a aflat.

Ultimul exemplar a aparținut, încă din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, bisericii cu hramul „Sfinților Voievozi” din Buiucani, care în prezent este un sector al orașului Chișinău³⁸. Un cititor sau posesor anonim scrie că, în anul

³⁵ Însemnări de pe primul exemplar: F. 105: „Această carti Triod o au cumpărat satul Costeștii și au dat 18 lei ca si fii di opști a bisericii nelipsit. V leat 7289 <=1781> în zilele mor... Și cini ci au dat anumi: popa Nistor 2 lei și ficiorii 3 lei și bătrânii 3 lei”.

³⁶ Însemnări de pe exemplarul doi: F. 1-2: „Acest Triod este cumpărat cu banii satului și este (a) beserici(i) den Pătrăuți. 1780, noemvri”. F. 3: „Ignati(e) arhidiiacon Rădăuțului”. Pe o foaie curată de la sfârșitul cărții v: „Această carte este a satu<lui> Pătrăuțului”.

³⁷ Însemnările exemplarului trei: F. 85-105: „Această carte anumi Triod să să știe că este a me a preutului Chirică sân Timuș că am cumpărat-o de la dascalul Lazar în 80 lei pol și banii di milostivire au dat giupânul Andrie, și soțul său Gafița 8 lei pentru sănătate dumisali și pentru iertarea păcatelor răposaiilor. Și 7 lei au dat Marie Veverițue pentru sănătate dumisale și pentru iertare păcatelor părinților ei și a soțului ei Ioniță, și 30 părăli au dat To(a)der i soțu Anița pentru sănătate dumisale și pentru iertarea păcatelor părinților, ierei Costantin, Măriuța, Toma, Sănica și Miron, pentru sănătatea lor și pentru iertarea păcatelor părinților, Neculai și au dat feciori den osteneala lor di la Paști 7 orți și Ioniță Telau meu dat ... pentru sănătate lor și pentru iertare păcatelor părinților Vasăli Panaghie Tilau, Sămeona și eu preutu Chirică ce si aibă ai pomeni pân la săvârșirea lor pre vii și pre răposai și carte să fie a me di tot. Și cartea s-a luat în zilele preînălțatului domn Ion Costantin Mavrucordat”.

³⁸ Însemnările exemplarului patru: Forzațul 1: I. „Cinstit și a meu ca un frate iubit mă închin de sănătate deși cu toate că te poftesc pe dum(neata) pentru un lucru să-mi dei, nu pentru altă, pentru un cuvânt bun. Și cu aceste cuvinte scrise de mine să fii dum(neata) sănătos. Pinilei dascal”. II. „Văzut-am lumină ce adevărată. Ierei Andronic (?). Cinstit și al meu ca un frate mă închin de sănătate”. F. 1v: „Să (să) știe de când au ars Chișinău întru ace zi <când> s-au dus moscalii din Țara Moldovii. Și au ars olița di la Buicani în jos până la F... jidovul, m(i)ercuri înspre joi din săpt<ămâna> luminată. Îmbla velet 1792”. F. 4v-12: „Să (să) știe (că) aceas<tă> carte> este a Buicanilor, anumi Triod, cumpărată di Biucani cu bani drepti, cari au dat 12 lei ca să fii a bisăricii. Iar cel ce ar fura-o sau ar tăgădui-o și nu ar vâdi-o să fii blăstămat și legat de 316 di sfinți părinți”. F. 330v: „Această carte ce să numește Triod s-au trii cântări ale marelui post este din nr. cărților bisăricii Sfinților Voievozi din satul Buiucanii, uezdul Chișinăului. Anii de la întruparea cuvântului 1831, aprili, 15 zili. Și s-au însămnat de mini vrednicu de tânguire dascalul Zamfir Dimitrie”. F. 339: „Псаломщикъ В. Щаглицъ” <Al psalmistului V. Șciaglic>. Pe o foaie curată de la sfârșitul cărții v: „Această carte, anume Triod, iaste a Buicanilor drept

1792, „întru ace zi <când> s-au dus moscalii din Țara Moldovii” a ars Chișinăul. Copertele sunt din carton acoperit cu pânză de culoare cachi. Cotorul este din același material. Foaia de titlu este inversată cu prima foaie nenumărată. Lipsesc foile 2, 3 numerotate. Colțurile cărții sunt restaurate, iar textul este scris de mână.

Minei pe luna noiembrie, ediția din 1778³⁹, tipografia Episcopiei, în două exemplare⁴⁰. Primul exemplar este incomplet. Lipsește sfârșitul cărții. Copertele sunt din carton acoperit cu hârtie de culoare galbenă lucioasă.

Al doilea exemplar a fost cumpărat la 29 iunie 1784 de către preotul Onufrei pentru mănăstirea Dobrovăț⁴¹. Alte detalii privind itinerariul cărții nu cunoaștem. Exemplarul este incomplet: lipsesc primele 2 foi nenumărate. Copertele sunt din lemn îmbrăcat cu piele de culoare cafenie. Cotorul este din carton îmbrăcat în piele. Pe coperte imprimări florale.

Minei pe luna decembrie, ediția din 1779⁴², tipografia Episcopiei, un exemplar⁴³. Conform însemnărilor manuscrise⁴⁴, constatăm că acest *Minei* a aparținut, încă în secolul al XIX-lea, parohiei din satul Vadul Leca (în prezent raionul Telenești). Cartea are copertele din carton îmbrăcat în piele artificială de culoare gri, care este lipită pe un strat de piele de culoare cafenie. Cotorul este din piele de culoare cafenie.

Minei pe luna ianuarie, ediția din 1779⁴⁵, tipografia Episcopiei, un exemplar⁴⁶, care este incomplet. Lipsesc: foaia de titlu, 3 foi nenumărate, primele 8 foi numerotate și ultimele 10 foi de la sfârșitul cărții. Din însemnările sumare constatăm că această carte s-a aflat într-o mănăstire din Moldova, încă în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea⁴⁷.

Minei pe luna februarie, ediția din 1779⁴⁸, un exemplar⁴⁹. Copertele din carton acoperit cu hârtie de culoare galbenă lucioasă. Cotorul este din pânză de culoare cafenie

cumpărată de sat, bani drepti 12 lei. Și eram eu dascal la biserică în Buicani, Pentelei, la velet 7286 <1778>, ghenar 24”.

³⁹ BRV II, nr. 415, p. 226.

⁴⁰ Exemplarele se află în fondurile MNAIM (nr. inv. FB-23439-1) și BNRM (nr. inv. 56856).

⁴¹ Însemnarea exemplarului doi: F. 1-6: „Această sf(ă)ntă carte ce să numește Meneu luna lui noiembrie au cumpărat-o părintele Onufrei pentru sănătatea lui și iertare(a) păcatelor lui și o au dăruit-o la Sfânta Troiță la sf(ă)nta mănăstirea Dobrovățul, și să nu îndrăznească nime a o înstreina din mănăstire. 1784, iunii 29”.

⁴² BRV II, nr. 419, p. 231.

⁴³ Exemplarul poate fi consultat la BNRM, cu nr. inv. 56018.

⁴⁴ Însemnări: Forzațul I. „Întru această zi Sfântu Mucenic Tihon. Biserica cu hramu Sfântu Nicola(e) di vară. Dascalu Constantin Timoftei Pricopan. Ponomari Nicolai Pricopan, fii lui Petru, Teodor”. II. „Parohia Vadulecă”. F. I liminară: I. „Dascalu Costantin Timoftei Pricopan am scris la anul 1852, diche(m)vri(e) în 19 zili, Sfântu Mucenic Vonifatii”. II. „Dascalu Costantin din satu Vadulecă. Ponomari Necolai Costantinov din satu Vadulecă”.

⁴⁵ BRV II, nr. 420, p. 233-237.

⁴⁶ Exemplarul poate fi consultat în fondurile MLR, cu nr. inv. 1190 F. S.

⁴⁷ Însemnări: „... iar cini a scoati pre ia din mănăstire să fie blăstămat de Dumnezeu în veaci. În zilili luminatului domnu Alexandru Ioan. 1785, avgust 21”.

⁴⁸ BRV II, nr. 421, p. 237.

⁴⁹ Exemplarul se află în fondurile BNRM, cu nr. inv. 56015.

lucioasă. Cartea a fost restaurată. Potrivit însemnărilor, a aparținut bisericii din satul Vadul Leca din raionul Telenești⁵⁰.

Minei pe luna martie, ediția din 1779⁵¹, tipografia Episcopiei, în două exemplare⁵². Primul are copertele din carton acoperit cu hârtie de culoare galbenă lucioasă. Cotorul este din pânză de culoare verde. Dintr-o însemnare aflăm că această carte a fost cumpărată la 31 iulie 1782 de Tudosie Butucel pentru biblioteca unei biserici⁵³.

Al doilea exemplar, a aparținut comunei Vadul Leca, afirmație care reiese dintr-o însemnare de pe o foaie curată de la începutul cărții: „Comuna Vaduleca”. Exemplarul este incomplet. Lipsesc foia de titlu și primele trei foi nenumotate.

Minei pe luna aprilie, ediția din 1780⁵⁴, tipografia Episcopiei, un exemplar⁵⁵. Copertele sunt din carton acoperit cu hârtie de culoare galbenă. Cotorul este din pânză de culoare albastră. Exemplarul este din numărul cărților bibliotecii bisericii din Vadul Leca (Telenești). Pe o foaie curată de la începutul cărții au semnat „Ponomariu Nicolai Constatinov Pricopan. Dascalu Constantin Timofei Pricopan”.

Minei pe luna mai, ediția din 1780⁵⁶, tipografia Episcopiei, un exemplar⁵⁷, incomplet. Lipsește sfârșitul cărții. Copertele sunt din carton, uzat. Cotorul este din piele de culoare cafenie. Pe f. 153v are o însemnare, conform căreia cartea este din biblioteca bisericii din satul Vadul Leca (Telenești).

Minei pe luna iunie, ediția din 1780⁵⁸, tipografia Episcopiei, un exemplar⁵⁹, incomplet. Lipsește sfârșitul cărții. Copertele sunt din carton acoperit cu hârtie de culoare galbenă lucioasă. Cotorul este din pânză de culoare albastră. Foile nu respectă ordinea. Nu sunt atestate însemnări posesorale, dar credem că a aparținut bisericii din Vadul Leca (Telenești), deoarece aspectul exterior al cărții este identic cu cel al exemplarelor precedente și care au aparținut acestei biserici.

Minei pe luna iulie, ediția din 1780⁶⁰, tipografia Episcopiei, un exemplar⁶¹. Copertele sunt din carton acoperit cu hârtie de culoare galbenă lucioasă. Aspectul exterior al cărții este identic cu al celorlalte *Minei* din biblioteca bisericii din Vadul Leca (Telenești).

⁵⁰ Însemnări: Pe o foaie curată la sfârșitul cărții: „Dascalu Costantin Pricopan. Biserica cu hramul Sfântului Nicolai din satu Vadulec, iunie 1868”.

⁵¹ BRV II, nr. 422, p. 241.

⁵² Exemplarele pot fi consultate la BNRM, cu nr. inv. 84752 și respectiv IV-37637.

⁵³ Însemnări: F. 1-11: „Această sfântă carte, ce iaste Mineiu, luna lui martie, o am cumpărat eu Tudosie Butucel și am dat pre dânsa șapte lei și jumătate ca să fie pentru pomenirea sufletelor noastre și a tot neamul nostru. Și părinții să aibă datorie a pomeni numele noastre la sfânta besearică de-a pururea. În zilele binecredinciosului domn Alexandru voievod. Anii 7290 <1782> luna lui iulie 31 zile”.

⁵⁴ BRV II, nr. 433, p. 254.

⁵⁵ Exemplarul poate fi consultat la BNRM, cu nr. inv. 56850.

⁵⁶ BRV II, nr. 434, p. 256.

⁵⁷ Mineiul se află în colecția BNRM, cu nr. inv. 57803.

⁵⁸ BRV II, nr. 435, p. 260.

⁵⁹ Exemplarul se află în colecția BNRM, cu nr. inv. 56005.

⁶⁰ BRV II, nr. 436, p. 262.

⁶¹ Exemplarul poate fi consultat în fondurile BNRM, cu nr. inv. 56004.

Minei pe luna august, ediția din 1780⁶², tipografia Episcopiei, un exemplar⁶³. Copertele sunt din carton acoperit cu hârtie de culoare portocalie. Cotorul este din piele de culoare cafenie. Cartea a fost restaurată și a aparținut, potrivit unei însemnări de pe foaia de titlu, bibliotecii bisericii din Vadul Leca (Telenеști).

Minei pe luna septembrie, ediția din 1780⁶⁴, tipografia Episcopiei, în două exemplare⁶⁵, incomplete. Primul are copertele din carton, găuri de cari de lemn. Pielea de culoare cafenie este ruptă, s-au păstrat unele fragmente. Cotorul este din piele de culoare cafenie, fragmentat. Lipsește foaia de titlu și predoslovie.

Al doilea exemplar, incomplet, este fără foaia de titlu și începutul cărții. Copertele sunt din carton, deteriorate. Cotorul este din pânză lucioasă de culoare cafenie. Cartea a fost restaurată.

Molitvenic, ediția din 1782⁶⁶, tipografia Episcopiei, în două exemplare⁶⁷. Primul exemplar are scoarțele din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Cotorul este din piele. Urme de cheutori. Pe centrul primei coperte chenar și medalion șterse, aplicate prin presare. Copertele și cotorul sunt desprinse de carte. Cartea a aparținut, potrivit însemnărilor⁶⁸, unor instituții monahale ca Dobrușa și Coșălăuca din Basarabia. Însemnările manuscrise sunt fragmentate și sumare, din care cauză putem stabili doar că, la 11 ianuarie 1805, *Molitvenicul* aparținea obștii Dobrușa.

Al doilea exemplar este incomplet: lipsește foaia de titlu, începutul cărții și foile 268-270. Scoarțele sunt din lemn îmbrăcat în piele de culoare neagră. Pe colțuri chenare ondulate aplicate prin presare. Pe centru un medalion imprimat, cu imaginea ștearsă. Urme de cheutori. A aparținut unui sat – Talpa, apoi, în secolul al XX-lea, unui centru monahal din Basarabia⁶⁹.

⁶² BRV II, nr. 437, p. 265.

⁶³ Exemplarul poate fi consultat la BNRM (nr. inv. 56038).

⁶⁴ BRV II, nr. 438, p. 267.

⁶⁵ Exemplarele pot fi consultate la BNRM (nr. inv. IV-37327 și 52938).

⁶⁶ BRV II, nr. 453, p. 274; BRV IV, p. 263.

⁶⁷ Exemplarele pot fi consultate la BNRM (nr. inv. 53401, 10981).

⁶⁸ Însemnările primului exemplar: Pe o foaie curată de la începutul cărții v: „Adică eu preotul Nechita ot Zahor dat-am adivărat zapis meu în mâna sfinți(i) sale părintelui Chiril precum să știe că m-am tocmnit într-o ac culac <sic> lei să slujăsc în schitul Coșălăuca cât și venitul bisăricii să-l împărțim în doao, adică sărindarele și altele, iar slujbele cele șapte și altele ci să dau câte ... paracelis, acatist ...”. F. 1-11: „Acest Molitvenic este a obștii Dobrușii, care au rămas de la cei într-o fericită adormire și vecinică odihnă, mutat de aicea la anul 1805, ghenar 11 zile sfinția sa d(uho)vnicescul și doritul nostru părinte Chiril, care în sfânta shimă s-au numit Calinic ieroschimonah”.

⁶⁹ Însemnări: Pe o foaie curată de la începutul cărții v: „Adică eu preotul Nechita ot Zahor dat-am adivărat zapis meu în mâna sfinți(i) sale părintelui Chiril precum să știe că m-am tocmnit într-o ac culac <sic> lei să slujăsc în schitul Coșălăuca cât și venitul bisăricii să-l împărțim în doao, adică sărindarele și altele, iar slujbele cele șapte și altele ci să dau câte ... paracelis, acatist ...”. F. 1-11: „Acest Molitvenic este a obștii Dobrușii, care au rămas de la cei într-o fericită adormire și vecinică odihnă, mutat de aicea la anul 1805, ghenar 11 zile sfinția sa d(uho)vnicescul și doritul nostru părinte Chiril, care în sfânta shimă s-au numit Calinic ieroschimonah”.

Triodion, ediția din 1782⁷⁰, tipografia Episcopiei, în cinci exemplare⁷¹. Primul exemplar are scoarțele din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Chenar triplu aplicat prin presare pe marginile copertelor. Colțare imprimate cu chipurile celor patru evangheliști. Pe centru un medalion imprimat cu scena *Răstignirii lui Iisus Hristos*. Urme de cheutori. Cotorul este din piele cu imprimări șterse. Pe coperta a doua imprimări liniare și florale. Cartea are mai multe însemnări manuscrise⁷², potrivit cărora, în 1787, la 25 noiembrie, boierul Dumitrache Meleghe, proprietarul moșiei Bodești din ținutul Soroca, l-a cumpărat la prețul de 18 lei „spre pomenirea me(a) și a părinților mei Tănas și Todoseia”. După moartea vornicului Meleghe, survenită în anul 1819, cartea a revenit unuia dintre urmașii acestuia. Urmărind atent notițele lăsate de boierul Meleghe, constatăm că lipsește o însemnare privind decesul celei de-a doua fiice – Nastasia, și implicit ne duce la concluzia că acest *Triodion* a fost moștenit de Nastasia, soția lui Constantin Trohin, decedat de holeră la 27 iunie 1831⁷³.

⁷⁰ BRV II, nr. 456, p. 277; BRV IV, p. 263.

⁷¹ Exemplarele pot fi consultate la BNRM (nr. inv. 10401, 56861), MNAIM (nr. inv. FB-24847), MLR (nr. inv. 4082 F.S.) și MNEIN (nr. inv. 13136).

⁷² Însemnări de pe primul exemplar: Forzațul I: „Această sfântă carte este drept <a> dascăl(ului) Filip Ivanov”. F. 2-5v: „Acestu Triod ce cuprinde întru sine toată slujba Sfântului și Marelui Post l-am cumpărat eu Dumitrache Meleghe, fecior răposatului Tănas Meleghe, ce-au fost vornic de poartă, și am dat 18 lei pe dânsul, spre pomenirea me(a) și a părinților mei Tănas și Todoseia, în zilele preînălțatului domnu(lui) Alexandru Ioan Mavrucordat v(oie)vod la anii 1787, noiembrie 25, și eram șazători la satul Bodeștii ot Soroca pe moșăia mea”. F. 7-17: „Să s(ă) știe de când m-am însurat și am luat pe Bălașa, fiica dumisale căpit(an) Ioan Strătan din satul Ineștii ot ținut(ul) Orhei(u)lui. La un loc am făcut nunta, fiind vremile tulburate, și era la satul Cobălile de la ținut(ul) Sorocii un Aslan Gherei sultan și cu treisprezăci sultan(i) cu tătarii lor, și la târgul Bălții un pașă, și la Movilău un Hagi Ali Beiu Cara Osman Olu cu oștili, și la târgul Soroca tij, și la târgul Roșcovului, și multă supărări și necaz au tras oamenii și multe sate s-au stricat, și era domnu mărie sa Alexandru Ioan Ipsilantie v(oie)vod la let 1788, ghenar 9. Și tot întracist an și lună, ghenar 27, gioi sara, înspre vineri, la 3 ciasuri di noapte au arsu casile Mitropoliei din Iași, undi șide mărie sa vodă. Și tot întracist an, sânbătă, la 9 ciasuri de zi, april 8 zile au intrat nemțai în Iași, de au luat scaun(ul) Moldovei și au prins și pe domnul Alexandru Ioan Ipsilant v(oie)vod și l-au dus nemțai încotru la țara lor, și mai mare comandir al oștei nemțăști au fost dumn(ea)lui polcovnecul fon Fabric și pesti câteva zile s-au făcut ghinăral”. F.17v-18v : „Să s(ă) știe când am fugit noi piste Prut, în bejării la ținut(ul) Cârlegătorei, în satul dumisale Gheorghie Sturza vel logofăt, dându-ne casă pentru odihna noastră la satul Goeștii și am șazut de la luna lui fev(ru)arii pâra la sfârșitul lunii lui iulii și nici o supărare n-am avut, 1788, iulii 29”. F. 115-118: „Ponomari Pavăl Popescu din satu(l) Bălăsești, dascăl Filip Ivanov”. F. 316-324: „Din numărul cărților bisericesti dat din duhovniceasca consistorie a Chișeneului, ci s-au dat la biserica Sfântului Erarh <N>eculai”. Forzațul II: „Preotu(l) Feodor Smitan. Dascălu(l) Filip Țurcanu. Ponomari Pavel Popescu, fecior de preot Gheorghie Feodorov Smitana din satul Baloșești”.

⁷³ Vezi referitor la acest subiect: Igor Cereteu, „Însemnări de pe un Triodion al familiei lui Dumitrache Meleghe”, în volumul *In honorem. Gheorghe Postică la 50 ani*, Chișinău, 2004, p. 262-269.

Al doilea exemplar a circulat, potrivit însemnărilor⁷⁴, în Moldova din dreapta Prutului. Cartea a fost cumpărată în anul 1783 de dascălul Lazăr, fără a fi precizată localitatea sau biserica pentru care s-a făcut cumpărătura. Pe f. 7v, dascălul Ioan din Botoșani a scris un tropar. Copertele sunt din carton acoperit cu hârtie de culoare portocalie. Cotorul este din pânză de culoare albastră.

Exemplarul al treilea are scoarțele din lemn îmbrăcat cu piele de culoare cafenie. Chenar aplicat prin presare pe marginile copertelor. Pe centrul primei coperte cruce din elemente florale. Pielea este ruptă pe coperta a doua, linii vegetale pe verticală executate prin presare, iar pe margini chenar identic cu cel de pe prima copertă. Cotorul este din piele, bine conservat. Urme de cheutori. Conform consemnărilor⁷⁵, scrise de preotul Ion la 10 aprilie 1817, *Triodionul* a fost dăruit de către acesta bisericii din localitatea Sevirova, din actualul raion Florești, din partea de nord a Basarabiei. Un posesor anonim scrie că, la 14 octombrie 1802, s-a produs un cutremur de pământ.

Al patrulea exemplar este incomplet: lipsește foaia de titlu. Scoarțele sunt din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Chenar floral imprimat pe marginile copertelor. Pe centrul primei coperte este aplicată prin presare o compoziție florală de mici dimensiuni. Pe coperta a doua elemente florale cu patru coroane împărătești pe colțuri. Cotorul este din piele cu elemente florale imprimate. Din însemnări putem stabili că această carte a aparținut bisericii satului Milești, din raionul Ialoveni⁷⁶, și a fost cumpărată de către locuitorii acestui sat. De asemenea,

⁷⁴ Însemnări de pe exemplarul al doilea: F. 9-18: „Această sfântă carte, anume Treod, l-am vândut eu dascalul Lazar cu 19 lei pol și am lăsat 1 ca să fie pentru sufletul meu sau al părinților mie(i) și l-am vândut la leat 1783”. F. 7v: „De tîni să bucură cea ce ești plină de dar toată făptura, săborul îngeresc și niamul omenesc, cea ce ești biserică sfințită și rai cuvântători, lauda feciori(lor) den cari D(u)mnezău s-au întrupat și prunc s-au făcut, cel ce iaste mai înainte de vece Dumnezăul nostru că mitrasul tău scaun făcut, și pânțelele tău mai desfătat decât cerurile l-au lucrat. De tine să bucură cea ce ești plin de dar toată făptura, măriri ții. Să să știi cine au scris acest tropar. Ioan dascalul sân Ile ot Bot(o)ș(ani)”.
⁷⁵ Însemnări: F. 7v-11: „Acest Triod l-au dăruit preotul Ion la bisărica Sfinților Mai Marilor Voi(e)vozi Mihail și Gavril în sat Sivirova să fie bisăricesc nestrămutat, iar tâmplându-să vre un frate sau altul din <satul> ista, unul ca acela blăstămat să fie <de> toate sfintele săboară. 1817, aprilie 10 zile am scris”. F. 476v: „Să s(ă) știe di când s-au cutremurat pământul în zilele preluminatului și preînălțatului d(o)mnului nostru Alexandru Costa(n)tin Moruz Voi(e)vod, velet 1802, octoveri <14>”.

⁷⁶ Însemnările exemplarului patru: F. 138v-150: „Această sfântă carte, anume Triod s-au cumpărat de sătenii din Milești și să si ștei și cini cât au dat la cumpărătura ei: Gligori, Manoli – un leu, Stoian – 2 lei, Nechita sin Vasile Țurcanu – 30 par(ale), To(a)der sin Sava – un leu, Har(i)ton – un leu, Ștefan sin Gligoraș – 10 par(ale), vornicul Simion – 6 par(ale), Andrei sin popa – 6 par(ale), Ioniți sin Toma – un leu, Vasili sin Andrei – un leu, Dumitru Crețu – 10 par(ale), Iacov Pălar – 5 par(ale), Nichita Ciubotar – 10 par(ale), Vasile – 40 par(ale), Vasili Bobăică – 30 par(ale), Toader Ciopac – 30 par(ale), Lupul Ciobanul – 15 par(ale), Prohiri – 20 par(ale)”. F. 355: „Să si știe de când s-au născut Neculai sin preutului Iftodi, în zioa de Mare(a) Muceniță Catrina, dimine(a)ța, în zilele luminatului și preînălțatului d(o)mn Alicăsandru Ion Voivod Mavrul încordat <sic!>. Umbla velet 1786, iară de la H(risto)s 7294 <sic!>”. F. 397v: „Si să știe de când s-au născut Vasili sin preutul(ui) Iftodi, simbăte în Lăsatul Săcului de carnă,

sunt prezente și unele informații despre nașterea copiilor preutului Iftodi, probabil din aceeași localitate.

Exemplarul cinci este incomplet. Lipsesc foaia de titlu și primele 7 foi numerotate. Copertele sunt din carton acoperit cu pânză gri, ruptă în partea de mijloc a cotorului.

Sinopsis, ediția din 1783⁷⁷, tipografia Episcopiei, un exemplar⁷⁸, incomplet. Lipsește foaia de titlu și primele 4 foi numerotate. Copertele sunt din carton. Colțarele și cotorul sunt din piele cu imprimări florale. Cotorul este rupt în partea de sus. În însemnările manuscrise nu există vreo informație despre locul aflării cărții sau itinerariul pe care s-a deplasat în timp.

Evangelie, ediția din 1784⁷⁹, tipografia Episcopiei, în trei exemplare⁸⁰. Primul exemplar are scoarțele din lemn îmbrăcat în catifea de culoare cafenie. Cotorul este din carton acoperit cu catifea. S-au păstrat două colțare și un chenar din metal cu lățimea de 4 cm. Urme de cheutori din piele și metal. Pe colțurile copertei a doua s-au păstrat trei suporturi metalice. Lipsește suportul de sus dreapta. Pe centru un medalion metalic, având chipul lui Iisus Hristos. Cartea este desprinsă de coperte și cotor. Foile sunt desprinse unele de altele. Greșeli în numerotarea tipografică a foilor: în loc de 34 figurează 31.

Al doilea exemplar, cumpărat, potrivit însemnărilor⁸¹, în anul 1795, pentru localitatea Criuleni din partea centrală a Basarabiei, are scoarțele din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie, roasă, ruptă la margini. Cotorul este din pânză de culoare albastră. Chenare aplicate prin presare. Pe centru un medalion imprimat cu scena *Răstignirii lui Iisus Hristos*, pe care a fost aplicat un medalion metalic, care lipsește. Urme de cheutori. Pe marginile copertei a doua chenare imprimate. Colțare, aplicate prin presare, cu chipurile celor patru evangheliști. Pe centru un medalion cu chipul lui Iisus Hristos binecuvântând. Pe f. 90v și 91 lipsesc inițialele și sunt desenate de posesori în negru. Lipsesc titlurile.

Al treilea exemplar are scoarțele din lemn îmbrăcat în catifea de culoare verde. Colțare metalice cu chipurile celor patru evangheliști. Pe centru un medalion metalic cu chipul lui Iisus Hristos înălțat la ceruri. Cotorul este din piele de culoare cafenie îmbrăcat în catifea. Pe colțurile copertei a doua trei suporturi, lipsește suportul din dreapta jos. Pe centrul copertei a doua, care este desprinsă de carte, un medalion metalic cu scena *Răstignirii lui Iisus Hristos*. Cheutori metalice.

dimine(a)ța, în sat în Milești. Umbla velet 1785, iar de la H(risto)s 7299 <sic!>, în zilele preluminatului domn Alixandru Ion voi(e)vod Mavrul încordat <sic!>”.

⁷⁷ BRV II, nr. 459, p. 279.

⁷⁸ Exemplarul poate fi consultat la MLR (nr. inv. 4083 F. S.)

⁷⁹ BRV II, nr. 474, p. 289.

⁸⁰ Exemplarele pot fi consultate la MNRM (nr. inv. 82667, 56849) și MLR (7412 F. S.).

⁸¹ Însemnări de exemplarul al doilea: F. 1 nenum.: „Această sfântă Ivanghelie am cumpărat-o noi satul Criuleni și am dat-o la biserica în satul nostru și oricini ar îndrăzni ca să o ei su fie supt blăstăm. Velet 1795”.

Penticostarion, ediția din 1785⁸², tipografia Episcopiei, în trei exemplare⁸³. Primul exemplar are scoarțele din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Pe marginile primei coperte este imprimat un chenar floral de formă dreptunghiulară. În interior un alt chenar de formă ovală. Pe centru o imagine, ștersă, aplicată prin presare. Pe coperta a doua este imprimat un chenar floral, extins în lățime, în interiorul căruia, pe marginile de sus și de jos – romburi, pe centru linii florale și simple. Cotorul este din piele, rupt în partea de jos a cărții. Cartea este desprinsă de cotor. Urme de cheutori. Cartea a aparținut, potrivit notei scrise de către preotul Constantin Benchescu, bisericii cu hramul „Adormirii Maicii Domnului” din localitatea Telenеști⁸⁴.

Al doilea exemplar are scoarțele din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Chenar floral imprimat pe margini. Pe centru un medalion șters. În cele patru colțuri ale chenarului aceeași imagine, dar de dimensiuni mai reduse. Cotorul este din piele, pe care sunt imprimate șase imagini asemănătoare. Coperta a doua – chenar geometric, șters. Urme de cheutori.

Exemplarul al treilea are copertele din carton îmbrăcat în pânză de culoare gri. A fost restaurat și este în stare bună de conservare. Cotorul este din pânză. *Penticostarionul* a fost cumpărat în anul 1789, de către locuitorii satului Camenca (Glodeni), din nordul Basarabiei.

Antologhion, ediția din 1786⁸⁵, tipografia Episcopiei, în trei exemplare⁸⁶. Primul exemplar este incomplet. Lipsesc ultimele două foi. Cartea este fără coperte. Primele foi au fost restaurate cu hârtie de calc.

Exemplarul al doilea este cu lipsă de material. Lipsesc: foaia de titlu, două foi nenumerotate și sfârșitul cărții. Copertele sunt din carton îmbrăcat în piele de nuanță galbenă. Prima copertă este ruptă în partea de jos. Potrivit însemnărilor manuscrise⁸⁷, cartea a fost cumpărată de către căpitani Andrunachi Rughi și Ion Buhun, pentru biserica Rughiului, localitate și mănăstire din nordul Basarabiei, fără a fi precizată perioada cronologică când a fost cumpărată sau dăruită.

Al treilea exemplar a fost cumpărat în anul 1786, prin osteneala preotului Constantin, pentru biserica satului Pereni⁸⁸. Între Prut și Nistru există trei localități

⁸² BRV II, nr. 494, p. 309.

⁸³ Exemplarele se află în fondurile MLR (nr. inv. 4214 F.B, 1650 F.B. Și 1035 F.B.).

⁸⁴ Însemnările primului exemplar: F. 1-7: „Acest Penticostar este a bisăricii din satul Telenеști cu hramul Adormirii Maicii Domnului. Spre pomenire preot Costantin Benchescu”.

⁸⁵ BRV IV, p. 99.

⁸⁶ Exemplarele pot fi consultate la BNRM (nr. inv. 77103, IV-37644) și MLR (nr. inv. 1180 F.S.).

⁸⁷ Însemnările exemplarului al doilea: F. 12v–15: „Acest sfânt Minei s-au cumpărat de căpit(an) Andrunachi Rughi și de căpit(an) Ion Buhun, ginerele căpit(anului) Andrunachi Rughi și au dat-o la sfânta bisărică de la Rughi ca să fii pentru pomenire sufletele părinților lor și pentru iertare păcatele lor și nimi să nu aibă a o lua de la bisărica Rughi<iului> să o ducă la altă bisărică. Că cel ce va înbla ca să o ei să fii blăstămat niamul lui de Domnul Dumnăzău și di 318 sfinți <părinți>”.

⁸⁸ Însemnările exemplarului trei: F. 2-11: „Această sfântă carte este a sfintii biserici din satul Pereni unde se cinstești, se prăznuiești hramul Sfintii Adormiri a Maicii Precistii. Și au

care poartă acest nume, dar biserica nici unuia nu poartă în prezent acest hram. Soarțele sunt din lemn îmbrăcat în piele de culoare maro, chenar floral pe margini, aplicat prin presare. Pe centru chipul *Maicii Domnului cu Pruncul*. Cotorul este din piele. Cartea este desprinsă de cotor. Pielea de pe ambele coperte este ruptă. Fragmenete de cheutori din piele și metal. Pe coperta a doua linii simple și florale pe verticală.

Liturghie, ediția din 1787⁸⁹, tipografia Episcopiei, un exemplar⁹⁰, incomplet. Cartea începe cu f. 38, iar ultima este f. 234. Lipsește foaia de titlu și începutul cărții până la f. 38. Coperta carton, pânză neagră. Colțurile și cotorul sunt adăugate cu piele de culoare neagră. Pe centrul primei coperte este imprimată crucea. Cartea a fost restaurată. Stare bună de conservare.

Cazanii, ediția din 1792⁹¹, tipografia Episcopiei, în patru exemplare⁹². Primul exemplar este cu soarțele din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Cotorul este din pânză. Pe centrul primei coperte un medalion floral aplicat prin presare.

Exemplarul al doilea nu are prima copertă, iar a doua este din carton îmbrăcat în piele de culoare cafenie, cu rupturi, deteriorată. Foile sunt murdare, desprinse unele de altele. Potrivit însemnărilor manuscrise, cartea a aparținut, încă de la 1782, bisericii cu hramul „Tuturor Sfinților”, din satul Hordinești din actualul raion Rezina. La 1 august 1932 semnează cântărețul Vasile Moraru din Horăști, județul Lăpușna (în prezent raionul Ialoveni)⁹³. Așadar, *Cazania* s-a aflat și în această localitate.

Exemplarul al treilea este incomplet: lipsește foaia de titlu, prima foaie nenumotată și primele 4 foi numerotate. Copertele sunt din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Exemplarul are mai multe însemnări, dar care, din păcate, nu ne oferă informații despre circulația lui. La f. 84v este amintit „Cațer Ieron

cumpărat-o în 20 lei, adică doiiazeci lei. Și umbla velet 1786, avgust 10. Și eu cucernicul între preuți ierei Costantin am fost ostenitor la strângere(a) acestor bani”.

⁸⁹ BRV II, nr. 511, p. 316.

⁹⁰ Liturghia poate fi consultată la MNAIM (nr. inv. FB-23823-9).

⁹¹ BRV II, nr. 552, p. 347.

⁹² Cazaniile pot fi consultate la: BNRM (nr.inv. 36147), MNAM (nr.inv.3989), MNAIM (nr. inv. FB-23917), MLR (nr. inv. 3166 F.B.)

⁹³ Însemnări: Pe o foaie curată la începutul cărții: I. „Această sfântă carti ci să numești Cazanie esti a sfinții bisăricii din satul Hordeneștii cu hramul Tuturor Sfinților și cini o va lua din bisărică și o va tăgădui mari păcat va ave(a). Anastasia Isidorovna Goncerenco”. F. 25v-31v: „Aceasta Cazaniia este a preutului Pavel din Horghinești și au cumpărat-o drept o(p)tăsprăzăci lei pentru folosul sufletesc și cini ar luoa sau ar fura-o să fie afurisit și blestămat de trei suti și optăsprăzăci di sfinți părinți cari s-au muncit în iazărul Săvastie(i) și de domnul H(risto)s și de Maica Precista. 1782”. Pe o foaie curată la sfârșitul cărții: „1918 тогда, мая 31 дня, Бес(с)арабской Губернии, Оргеевского уезда, Чинишеуцкой волости, въ селении Гординешть Всех Святской церкви, 3 округа, священнику Иакову Михневичу съ псаломщику Феодору Гончаренко” <= Anul 1918, 31 mai, gubernia Basara-bia, județul Orhei, volostea Cinișeuți, biserica cu hramul Tuturor Sfinților, cerc 3, preotul Iacov Mihnevici și dascălul Feodor Goncarencu>. Pe o foaie curată de la sfârșitul cărții v: „Cântărețul Vasile Moraru. 1 august 1932 din Horăști, județul Lăpușna”.

Burlac C.” Aceeași însemnare se află la f. 17 a unei *Liturghii*, tipărită la Chișinău în anul 1837, din fondurile MNAIM (nr. inv. FB-23918). Împreună, aceste două cărți au aparținut unui fost călugăr, care după închiderea lăcașelor de cult din Basarabia le-a protejat. Este vorba, probabil, de fostul egumen Ieronim Moldovan, iar cărțile sunt din bibliotecile mănăstirilor Hârbovăț, Curchi sau Noul Neamț din Basarabia.

Exemplarul patru este incomplet. Lipsește foaia de titlu și prima foaie nenumărată. Scoarțele sunt din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Chenar geometric imprimat pe margini. Cotorul este din piele bine conservat. S-a păstrat o cheutoare din metal. Pe coperta a doua urme de imprimări geometrice în formă de romb. Cartea a avut un destin interesant: la începutul secolului al XIX-lea a fost dată ca zestre de către „dascalul Ștefăniță zet preutulu(i) Ioan” fiicei sale Nastasia, împreună cu alte șapte cărți. Ulterior, la 17 decembrie 1818, preotul Ion din Albineț scrie că a cumpărat această carte „cu cinci lei cu drepti bani(i) mei”⁹⁴. Credem că este vorba de satul Albinețul Vechi din raionul Fălești, cu toate că nu excludem că localități cu un atare nume pot fi întâlnite pe întregul spațiu românesc.

Molitvenic, ediția din 1793⁹⁵, tipografia Episcopiei, un exemplar⁹⁶, incomplet. Cartea începe cu f. 9, iar ultima este f. 341. Cartea nu are coperte, iar cotorul este fragmentat. Unii posesori sau cititori ai cărții și-au însemnat numele: „Roșca Niculai” (f. 248v) și „Constantin Roșca” (f. 249).

Apostol, ediția din 1794⁹⁷, tipografia Episcopiei, în două exemplare⁹⁸. Primul exemplar are scoarțele din lemn îmbrăcat în piele de culoare cafenie. Cotorul este din pânză de culoare albastră lucioasă. Urme de cheutori.

Scoarțele exemplarului doi sunt din lemn îmbrăcat în piele de culoare neagră cu imprimări din elemente vegetale pe margini. Cotorul este din piele. Din însemnări constatăm că acest *Apostol* a aparținut bisericii din Gordinești⁹⁹, însemnarea fiind făcută de către dascălul Andrii la 26 martie 1801. Există, însă, o

⁹⁴ Însemnări: F. 1-4v: „Această sfântă carte iasti a mea, a preutului Ioan ot Albenești, cumpărată cu cinci lei cu drepti bani(i) mei, iar cine s-ar ispiti să o fure să fie blestemat de D(o)mnul D(u)m(ne)zău și de a sa Precurat(ă) Maică și de 318 oteți, și de mine robul lui D(u)m(ne)zău ierei Ioan, 17 de(chemvrie) 1818”. F. 4-8: „Această sfântă carte este dată <de> dascalul Ștefăniță zet preutulu(i) Ioan, dată zestre fiici(i) mele Nastasia împreună cu șapte cărți, anume să s(ă) știe ce cărți: un Triod, Apostol, o sfântă Evanghelie, o Psaltire, Prolog acei mai mare la 1806, martie 5. Pre știre protopopului Costantin ot Golești”. F. 182-195: „Această ocitelănă s-au compărat de popa Ion Curcă din Albinețul”.

⁹⁵ BRV II, nr. 566, p. 355.

⁹⁶ Exemplarul se află la BNRM (nr. inv. 10984).

⁹⁷ BRV II, nr. 569, p. 356.

⁹⁸ Exemplarele pot fi consultate la BNRM (nr. inv. 56036) și MNAM (nr. inv. 4012).

⁹⁹ Localități Horghinești, Gordinești, la est de râul Prut întâlnim în actualele raioane Edineț și Rezina. Biserica primului poartă hramul „Sfântului Arhanghel Mihail”, iar a celei din raionul Rezina hramul „Tuturor Sfinților”. Suntem de părere că această carte ar fi aparținut bibliotecii bisericii din localitatea Horghinești (Edineț).

însemnare sumară în care este amintit satul Chipercești, din părțile Orheiului, din centrul Basarabiei¹⁰⁰.

Evangelie, ediția din 1794¹⁰¹, tipografia Episcopiei, în șase exemplare¹⁰². Primul exemplar are scoarțele din lemn îmbrăcat în catifea de culoare albastră. Pe prima copertă colțare cu medalioane metalice, având chipurile celor patru evangheliști. Pe centru un medalion metalic în formă de stea cu opt colțuri, având reprezentată scena *Răstignirii lui Iisus Hristos*. Lipsește colțarul de sus stânga al primei coperte. Cotorul este rupt în jumătate. Pe centrul copertei a doua un medalion metalic în formă de stea cu opt colțuri, având reprezentate zidurile orașului Ierusalim.

Al doilea exemplar, fără note posesorale, este fără coperte și cotor, și se păstrează într-o mapă de carton. Foaia de titlu este ruptă în partea de jos. Foile au fost restaurate.

Exemplarul al treilea este incomplet. Lipsesc foaia de titlu, primele trei foi nenumerate, foile 154, 155 și 159. Coperta este din lemn îmbrăcat în catifea de culoare vișinie. Cotorul este din carton, catifea. Pe prima copertă colțare metalice florale. Pe centru un medalion metalic în formă de romb, având reprezentat chipul lui Iisus Hristos binecuvântând. Cheutori din metal. Pe colțurile copertei a doua patru suporturi metalice de formă rotundă. Pe centru două triunghiuri suprapuse care formează o stea cu 6 colțuri. Pe fiecare colț este reprezentată câte o floare cu 6 petale, iar pe centru o altă compoziție florală.

Exemplarul patru are copertele din lemn îmbrăcat în pânză. Cartea a fost restaurată. Stare bună de conservare.

Următorul exemplar, al cincilea, are copertele din carton îmbrăcat în catifea de culoare vișinie. Pe centrul primei coperte urmele unei cruci metalice. Foile sunt murdare de ceară, unele rupte la colțuri. Cotorul din carton, îmbrăcat în catifea de culoare vișinie.

Exemplarul șase este incomplet: lipsește foaia de titlu. Copertele sunt din lemn îmbrăcat în catifea de culoare roșie, garnitură metalică, ștemuire. Pe colțurile primei coperte plăci metalice de formă ovală cu chipurile celor patru evangheliști. Pe centru medalion metalic cu scena *Învierii lui Iisus Hristos*. Pe colțurile copertei a doua plăci metalice cu ornamente vegetale. S-au păstrat fragmente de cheutori din metal.

¹⁰⁰ Însemnări: Forțașul 1: I. „Locașul Domnului, comuna Horghinești”. II. „Acest Apostol este a biserici(i) din satul Horghinești”. F.1 (nenumerotată): „S-au împărțit di mini +Vasili Lopu ot Chipercești”. F. 8-11: „Ace(a)stă sfântă carte, ci să numește Apostolo, este a bisăricii din satul Horghinești, unde să prăznuește hramul Sfinților Mai Marilor Voivozi, și să fii nemișcată di la sfânta bisărică. Veletul umbla 1801, martie 26. Am scris Andrii dascal”. F. 151v: „Catapităzмили <pe> pânzi <a> zugrăvit Lupo Coste”.

¹⁰¹ BRV II, nr. 576, p. 361.

¹⁰² Exemplarele pot fi consultate la BNRM (nr. inv. 69055, 44060, 44053), MNAIM (nr. inv. FB-23384-218), MLR (nr. inv. 1651 F.B.) și MNAM (nr. inv. 3971).

Viața Sfântului Vasile cel Nou, ediția din 1816¹⁰³, tipografia Episcopiei, un exemplar¹⁰⁴.

Copertele sunt din carton, cotorul din piele cafenie. Copertele sunt desprinse de carte și foile unele de altele. Exemplarul este incomplet. Lipsesc foile nenumerotate de la începutul cărții după foaia de titlu. Potrivit însemnărilor manuscrise¹⁰⁵, la 19 martie 1845 cartea aparținea preotului Zamfir Bodian din satul Văsieni, raionul Ialoveni. Mai târziu, la 23 martie 1882, cartea este dăruită de către psalmistul Dimitrie Gheorghiev Bejan din satul Vărzărești, actualul raion Nisporeni, preotului Dumitru Țaul din localitatea Vozdu din părțile Sorocii¹⁰⁶.

Tipic bisericesc, ediția din 1861¹⁰⁷, tipografia lui Calinic Râmnicu, un exemplar¹⁰⁸.

Coperta este din carton, hârtie colorată în verde, portocaliu, cachi. Cotorul este din pânză de culoare azurie. Din însemnări, destul de sumare și fragmentate, putem constata doar că această carte s-a aflat în localitatea Predești¹⁰⁹.

Liturghie, ediția din 1862¹¹⁰, tipografia lui Calinic Râmnicu, un exemplar¹¹¹. Copertele sunt din carton îmbrăcat în pânză de culoare neagră ștearsă. Cotorul este din piele de culoare cafenie. Din însemnări aflăm doar numele unui posesor: „Preot M. Caragea” (p. I), iar pe p. XV altă însemnare de pomenire: „Pomenește Doamne robu lui Dumnezeu Teodosie Arhimandritu”.

Minei pe luna ianuarie, ediția din 1862,¹¹² tipografia lui Calinic Râmnicu, un exemplar¹¹³.

Copertele sunt din carton îmbrăcat în pânză de culoare neagră. Cotorul piele, deteriorat. Pânza de pe coperte este uzată la margini. La sfârșitul secolului al XIX-lea a circulat în Oltenia, iar ulterior, perioada nu se cunoaște, a ajuns în Basarabia¹¹⁴.

¹⁰³ BRV III, nr. 925, p. 162.

¹⁰⁴ Exemplarul poate fi consultat la Biblioteca Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei, Secția Carte veche și rară, cu nr. inv. 28395 (în continuare se va cita: BȘCAȘM).

¹⁰⁵ Însemnări: Forzațul I: „Псаломщикъ Феодоръ Афтанасиевич Ставеръ. Преотуль Димитрие Цауль”. F. t. - f. 28: „1882 anul, martie 23 zile. Această carti este a preotului Dimitrie Țaul din satul Vozdu, uezdul Sorocii, dăruită mie di psalomșcicu din satul Vărzărești, uezdul <Chișinăului> Dimitrie Gheorghiev Bejan. 1882, martie 23 zile. Preotul Dimitrie Țaul”. Ultima filă de forzaț: I. „Această carte este a preotului Dimitrie Țaul din satul Vozdu. 1882. mart 23 zile”. II. „Această carte este a lui Stepan Ghedirim”. Pe o altă foaie: „Scriș-am eu dascalul Ghiorghie sin Zamfir Bodian din satul Văsienii. 1845 anul, marti(i) 19”.

¹⁰⁶ Satul Vozdu ar putea fi localitatea Gvozdova din actualul raion Florești.

¹⁰⁷ BRM, vol. III [L-Q], nu atestă exemplare.

¹⁰⁸ Exemplarul poate fi consultat la BȘCAȘMS, cu nr. inv. 14042.

¹⁰⁹ Însemnări: F. t.: o însemnare ștearsă, din care se poate citi doar anul 1865. Mai jos „și amî scriș eu Ion Popescu în anii 1876”. P. 3: „Suvénire. Preot Ilie N, 1898, fevr. 22”. P. 276: „Să să țâie minte cându au răposat cântărețul Stoica ... în anul 1895 ... dechemvrie 3. Ion Popescu cântărețu totu la acestu parohie în Predești”.

¹¹⁰ BRM, vol. III, nr. 32951, p. 10.

¹¹¹ Exemplarul poate fi consultat la BNRM (nr. inv. 34491).

¹¹² BRM, vol. III, nu atestă un asemenea titlu.

¹¹³ Cartea poate fi consultată la MLR „Mihail Kogălniceanu”, nr. inv. 9444 F. B.

¹¹⁴ Însemnări: Pe o foaie curată de la începutul cărții: I. „Par(ohia) Doibani”. II. „1899. Ianuarie 15. Acest Minei este pe luna lui ianuarie. Cântăreț Constantin V. Lăcătușanu. Crăpăturile”. Pe o foaie curată de la sfârșitul cărții v: „1899. Ianuarie 13. Marin C. Lăcătușanu, cântărețu la parohia

Evangelhie, ediția din 1865¹¹⁵, tipografia lui Calinic Râmnicu, un exemplar¹¹⁶. Coperta este din lemn îmbrăcat în catifea de culoare vișinie. Lemnul are grosimea de 1,5 cm. Pe prima copertă colțare metalice cu chipurile celor patru evangheliști. Pe centru un medalion metalic cu scena Răstignirii lui Iisus Hristos. Urme de cheutori. *Evangelhia* a fost dăruită la 30 octombrie 1911, de către Ioana, fiica lui Ieremia Magu din Țânțăreni, pentru biserica satului Scorțeni din centrul Basarabiei¹¹⁷.

Așadar, tipăriturile de la Râmnic au circulat cu aceeași intensitate pe teritoriul Basarabiei ca și altele tipărite în centrele românești și străine. La momentul actual al cercetărilor, am identificat 36 de titluri (74 de exemplare) de cărți râmnicene din secolul al XVIII-lea, dintre care doar 4 exemplare (4 titluri) sunt ieșite de sub teascurile tiparniței lui Calinic Râmnicu, care au circulat pe întregul teritoriu al Basarabiei, și desigur dincolo de Nistru, în localitățile cu populație românească. Dintre cele mai numeroase, constatăm: *Octoib*, 1706 (2 ex.), *Triodion*, 1761 (4 ex.), *Antologhion*, 1766 (4 ex.), *Penticostarion*, 1767 (4 ex.), *Triodion*, 1782 (5 ex.), *Evangelhie*, 1784 (3 ex.), *Penticostarion*, 1785 (3 ex.), *Antologhion*, 1786 (3 ex.), *Cazanii*, 1792 (4 ex.) *Evangelhii*, 1794 (6 ex.). Altele s-au păstrat în 1-2 exemplare. Merită atenție *Mineiele* de la Râmnic din 1767-1780, păstrate în 1-2 exemplare, și care au aparținut bibliotecii bisericii din Vadul Leca, actualul raion Teleneshti. Desigur, ediția *Mineielor* de la Râmnic poate fi întâlnită și astăzi în bibliotecile bisericilor basarabene, alături de *Mineiele* de la Buda (1804-1805) sau de cele de la Mănăstirea Neamț (1830-1832 și 1845-1847).

Doar în baza acestui număr de tipărituri râmnicene sunt greu de stabilit cu certitudine filierele prin care literatura religioasă a pătruns la est de Prut, dar, cel mai probabil, ea era achiziționată de la negustorii de cărți, destul de numeroși în această perioadă. Alte cărți au ajuns pe teritoriul Basarabiei din Bucovina. Unele cărți erau schimbate pe alte bunuri materiale, ca, de exemplu, stupi de albine, ceasornice, animale sau piei etc. Din aceasta reiese valoarea cărții în aceste timpuri, care era foarte scumpă. Cărțile erau date zestre fetelor când se măritau și erau la mare cinste. Centrele monastice din Moldova de nord au avut o misiune destul de importantă în difuzarea literaturii bisericești în rândul credincioșilor ortodoși din Basarabia. Atestăm numeroase însemnări de donație de cărți din partea Mănăstirii Neamț pentru credincioșii de la est de Prut, mai ales după Marea Unire din 1918.

Crăpăturile”. F. 1: Ștampilă ovală, culoare verde: „Sf. Mitropolie a Olteniei, Râmnicului și Severinului. Com. Teloiu-Vâlcea. Parohia Câmpeni Măneasa”.

¹¹⁵ *BRM*, vol. II, nr. 20706, p. 271.

¹¹⁶ Exemplarul se află în fondurile BNRM (nr. inv. 52934).

¹¹⁷ Însemnări: Pe o foaie curată de la începutul cărții: „Această sf(ântă) *Evangelhie* îi dăruită di Ioanna fiica lăcuiitorului din satul Țânțăreni Ieremia Magu în anul di la Nașterea lui Iisus Hristos (1911) o miu nou suti unsprizăci, sf(intei) biserici din satul Scorțeni spre pomenirea ei. 1911, octombrii 30”.